

Лещук Г. В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Сміхун А. В.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3667-2249>

ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

У статті досліджено обліково-аналітичні та контрольні аспекти розрахунків із заробітної плати у бюджетних установах в аспектах дотримання професійної етики. Розкрито економічну сутність заробітної плати як ключового елемента системи фінансових відносин та важливої складової бюджетних видатків. Обґрунтовано особливості формування та використання фонду оплати праці в умовах кошторисного фінансування. Узагальнено підходи до організації бухгалтерського обліку розрахунків із працівниками відповідно до чинних нормативно-правових актів. Розглянуто роль економічного аналізу у забезпеченні ефективного використання бюджетних ресурсів, а також визначено основні напрями контролю нарахування та виплати заробітної плати. Встановлено взаємозв'язок облікових, аналітичних і контрольних процедур у системі управління витратами на оплату праці та окреслено напрями їх удосконалення.

Ключові слова: заробітна плата, бюджетні установи, професійна етика, бухгалтерський облік, економічний аналіз, внутрішній контроль, фонд оплати праці.

Halyna Leshchuk, Anastasiia Smikhun
Vasyl Stefanyk Carpathian National University

COMPLIANCE WITH PROFESSIONAL ETHICS IN ORGANIZING ACCOUNTING, ANALYSIS AND CONTROL OF PAYROLL SETTLEMENT IN THE BUDGETARY SPHERE

The article examines the accounting, analytical and control aspects of payroll settlements in budgetary institutions in terms of compliance with professional ethics. The research is focused on revealing the economic nature of wages as a key component of financial relations, which simultaneously acts as the main source of income for employees and a significant element of public expenditures. In the context of limited financial resources and increasing requirements for transparency in the use of budget funds, the issues of proper organization of payroll accounting become especially relevant. The paper substantiates the specific features of payroll formation in the public sector, which is characterized by strict regulation, dependence on budget financing and compliance with approved cost estimates. It is emphasized that the level of wages is determined not only by state regulatory instruments, such as minimum wage and tariff rates, but also by individual characteristics of employees and internal organizational policies. The analytical component of payroll management is considered as an important tool for evaluating the efficiency of the use of labor resources and budget funds. The study generalizes key analytical indicators that allow assessing the structure of the payroll fund, compliance with budget estimates, labor productivity and tax burden. It is proved that analytical procedures transform accounting data into meaningful information for managerial decision-making. The study also highlights the role of control procedures aimed at verifying the legality and correctness of payroll calculations, compliance with staffing regulations, and adherence to tax and labor legislation. Special attention is given to internal control mechanisms as a means of preventing errors and financial violations. It is substantiated that effective management of payroll in budgetary institutions requires the integration of accounting, analytical and control functions into a unified system. Such an approach contributes to strengthening financial discipline, improving the efficiency of resource allocation and ensuring transparency in the use of public funds. Prospects for further research are associated with the development and implementation of modern information technologies and the automation of payroll processes in the public sector.

Keywords: wages, budgetary institutions, professional ethics accounting, economic analysis, internal control, payroll fund, public expenditures.

Постановка проблеми та її актуальність.

В умовах сучасних економічних викликів та обмеженості фінансових ресурсів держави питання ефективного управління видатками на оплату праці із дотриманням етичних засад в бюджетному секторі набуває особливої ваги. Заробітна плата виступає не лише основним джерелом доходів працівників, але й важливою складовою видатків бюджету, що потребує раціонального управління на засадах дотримання професійної етики та чіткого нормативного регулювання.

Специфіка діяльності бюджетних установ полягає у жорсткій регламентації фінансових процесів, залежності від кошторисного фінансування та необхідності дотримання принципів цільового використання бюджетних коштів. У таких умовах правильна організація обліку на задах дотримання професійної етики бухгалтерів щодо розрахунків із працівниками є запорукою фінансової дисципліни, прозорості використання ресурсів та запобігання порушенням.

Водночас практика функціонування бюджетних установ свідчить про наявність ряду проблем, пов'язаних із недосконалістю методів аналітичного забезпечення, недостатнім рівнем внутрішнього контролю та обмеженим використанням сучасних інформаційних систем у процесі обліку заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика обліку та організації оплати праці є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, питання економічної сутності заробітної плати та її ролі в системі економічних відносин розглядалися у працях Ф.Ф. Бутинця та С.В. Мочерного, які визначають заробітну плату як форму реалізації вартості робочої сили та важливий інструмент мотивації праці [2; 7].

Організаційно-методичні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків із працівниками досліджували К.Ф. Брезницька та С.В. Васильчак, які акцентують увагу на необхідності забезпечення достовірності облікових даних і їх відповідності чинному законодавству [1; 3].

Водночас вагоме значення для розвитку досліджуваної проблематики мають наукові підходи до організації контролю в державному секторі. Так, у працях М.Р. Лучка, Н.М. Зорій та Н.М. Хорунжак обґрунтовується необхідність системної перевірки обґрунтованості бюджетних асигнувань і дотримання штатної дисципліни відповідно до вимог бюджетного законодавства [6].

Суттєвий внесок у розвиток методики контролю оплати праці в бюджетних установах здійснила Л.В. Дікань, яка розглядає контрольні процедури через структуру видатків кошторису, де витрати на оплату праці займають провідне місце. У її дослід-

женнях детально висвітлено підходи до перевірки правомірності встановлення посадових окладів, надбавок і доплат, а також особливості контролю виплат сумісникам і окремих видів соціальних виплат [4].

Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного поєднання облікових, аналітичних та контрольних процедур у єдину систему управління із дотриманням етичних засад щодо розрахунків із заробітної плати в бюджетних установах, особливо в умовах цифровізації та змін законодавства.

Метою статті є узагальнення теоретичних та практичних аспектів організації обліку, аналізу та контролю розрахунків із заробітної плати в бюджетних установах із дотриманням професійної етики, а також визначення напрямів їх удосконалення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заробітна плата в бюджетних установах є ключовим елементом системи економічних відносин, оскільки одночасно виступає джерелом доходу працівників і вагомою складовою видатків установи. Згідно із Законом України «Про оплату праці», вона є винагородою, обчисленою у грошовому виразі, яку роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [9].

Специфіка функціонування бюджетного сектору полягає у тому, що нарахування виплат здійснюється суворо в межах затвердженого кошторису – основного планового фінансового документа установи. Це зумовлює необхідність суворого дотримання бюджетної дисципліни, оскільки перевищення лімітів або нецільове використання коштів тягне за собою відповідальність.

Сутність заробітної плати розкривається через її функції, серед яких ключове значення мають відтворювальна, стимулююча, соціальна та регулююча. Відтворювальна функція забезпечує задоволення основних життєвих потреб працівника та підтримання його працездатності, стимулююча – формує зацікавленість у підвищенні результативності праці, соціальна – сприяє рівномірному та обґрунтованому розподілу доходів, а регулююча – впливає на розподіл трудових ресурсів. У бюджетній сфері особливого значення набуває соціальна функція, оскільки рівень оплати праці безпосередньо впливає на якість надання суспільно важливих послуг.

Структурно заробітна плата в бюджетних установах чітко розмежована відповідно до Інструкції зі статистики заробітної плати. Вона включає:

– основну заробітну плату, яка встановлюється у вигляді посадових окладів, що визначаються на основі Єдиної тарифної сітки і є стабільною частиною доходу працівника;

– додаткову заробітну плату, що включає доплати, надбавки та соціальні пільги;

– інші заохочувальні та компенсаційні виплати – це одноразові винагороди та преміальні виплати згідно з внутрішніми регламентами [5].

Рівень заробітної плати формується під впливом основних чинників (рис. 1).

Обсяг заробітної плати формується під впливом комплексу чинників, де провідну роль відіграють державні регулятори, зокрема встановлений розмір мінімальної заробітної плати та величина першого тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою. Поряд із державними стандартами вагоме значення мають індивідуальні показники кожного працівника, такі як рівень кваліфікації та тривалість трудового стажу.

Основним інструментом, що забезпечує адаптацію загальнодержавних норм до специфіки діяльності конкретної установи, виступають Колективний договір та Положення про оплату праці. Ці внутрішні нормативні акти детально регламентують механізми матеріального заохочення та умови преміювання персоналу, зважаючи на наявний обсяг економії фонду оплати праці.

Організація обліку розрахунків із заробітної плати передбачає забезпечення своєчасного та достовірного відображення всіх операцій, пов'язаних із нарахуванням і виплатою доходів працівникам. Відповідно до НП(С)БОДС 132 «Виплати працівникам», такі операції визнаються у періоді їх виникнення, що забезпечує об'єктивність фінансової звітності [8].

Основними завданнями бухгалтерського обліку є дотримання професійної етики, контроль за використанням фонду оплати праці, правильність нарахування заробітної плати, своєчасне перерахування податків і зборів, а також формування достовірної звітності. Первинна база обліку включає накази про прийняття, переведення, надання відпустки, таблиці обліку робочого часу, який забезпечує фіксацію фак-

тично відпрацьованого часу та розрахунково-платіжні відомості.

Важливим елементом управління розрахунками із заробітної плати є економічний аналіз, який дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних асигнувань. Для систематизації аналітичної роботи розглянемо у таблиці 1 комплекс показників, що охоплюють ключові аспекти фінансової діяльності установи.

Застосування наведеної системи показників забезпечує перехід від простої фіксації витрат до стратегічного моніторингу використання ресурсів. Наступним критично важливим етапом управління є контроль, який базується на результатах проведеного аналізу та даних бухгалтерського обліку.

Контроль розрахунків із заробітної плати в бюджетних установах спрямований на забезпечення законності, правильності та ефективності використання бюджетних коштів. Він охоплює перевірку відповідності нарахувань штатному розпису, обґрунтованості встановлення окладів, надбавок і доплат, а також своєчасності виплати заробітної плати. Особлива увага приділяється дотриманню вимог Кодексу законів про працю України.

Крім того, важливим напрямом є контроль правильності нарахування та сплати податків і зборів. Недотримання цих вимог може призвести до фінансових санкцій і порушення фінансової дисципліни. Значну роль відіграє внутрішній контроль, який забезпечує попередження помилок і зловживань.

Таким чином, облік, аналіз і контроль розрахунків із заробітної плати в бюджетних установах є взаємопов'язаними елементами єдиної системи управління, ефективне функціонування якої забезпечує раціональне використання бюджетних коштів і підвищення результативності діяльності установи в цілому.

Висновки. Проведене дослідження показує, що заробітна плата в бюджетних установах – це не лише дохід працівників, а й головна стаття видатків держа-

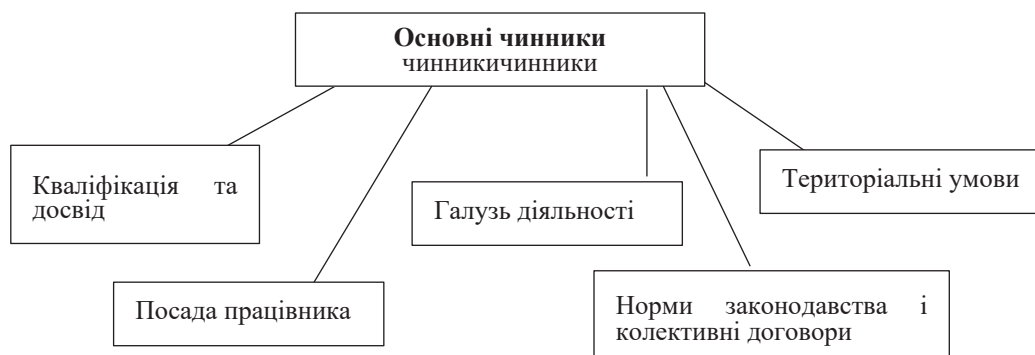

Рис. 1. Головні чинники, які формують обсяг заробітної плати

Джерело: сформовано авторами

Система показників економічного аналізу розрахунків із заробітної плати в бюджетній установі

Напрямок аналізу	Ключові показники для дослідження	Мета проведення аналізу
Аналіз виконання кошторису	Відхилення фактичних видатків від планових	Виявлення причин нецільового використання або необґрунтованої економії коштів
Аналіз структури ФОП	Питома вага основної зарплати, надбавок, доплат та премій у загальному фонді	Оцінка стабільності доходів працівників та гнучкості системи матеріального стимулювання
Аналіз чисельності та штату	Співвідношення фактичної та штатної чисельності; коефіцієнт плінності кадрів	Контроль за дотриманням штатної дисципліни та оцінка кадрової стабільності
Аналіз використання робочого часу	Відпрацьовані людино-години та людино-дні (всього та на одного працівника)	Визначення інтенсивності праці та виявлення прихованих резервів робочого часу
Аналіз податкового навантаження	Суми нарахованого ЄСВ, утриманого ПДФО та військового збору	Перевірка правильності розрахунків із бюджетом та державними цільовими фондами

Джерело: сформовано авторами

ви, яка потребує суворого обліку. Оскільки всі виплати обмежені рамками кошторису, бухгалтер повинен точно дотримуватися бюджетної дисципліни та етичних засад, адже будь-які помилки можуть призвести до порушень закону та фінансових санкцій.

Ефективне управління видатками на персонал можливе лише тоді, коли облік, аналіз і контроль працюють як одна система. Обліковий аспект забезпечує безперервне та достовірне документування трудових витрат відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі. Аналітичний блок, представлений запропонованою системою показників дозволяє перетворити звичайні облікові дані на корисну інформацію для керівництва.

Це допомагає не просто фіксувати витрати, а бачити, наскільки ефективно працює персонал та наскільки справедливо нараховуються виплати.

Контрольна функція у цьому процесі виступає гарантом законності. Вона забезпечує недопущення нецільового використання асигнувань, дотримання податкового законодавства та захист трудових прав працівників. У підсумку, правильна організація цих процесів дозволяє бюджетній установі прозоро використовувати кошти платників податків та підтримувати стабільність у колективі. Подальший розвиток цієї теми варто пов'язувати з повною автоматизацією розрахунків, що дозволить ще швидше та точніше керувати фінансами установи.

Література:

1. Брезницька К. Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. *Управління розвитком*. 2011. № 8. с. 30–31.
2. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: підручник. 4-е вид., доп. та перероб. Житомир: ПП «Рута», 2015. 43 с.
3. Васильчак С. В. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.12. С. 152–157
4. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах: навч. посіб. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010, 408 с.
5. Інструкція зі статистики заробітної плати: затв. наказом Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 р. № 5. URL: https://ukrstat.gov.ua/albom/albom_2025/1.02.02/inst_st_zarplat_2004_zminu17.01.2023.pdf
6. Лучко М. Р., Зорій Н. М., Хорунжак Н. М. Контроль в державному секторі економіки: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2015, 287 с.
7. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія. Київ : Вид-во «Академія», 2008. Т. 1. 864 с.
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 132 «Виплати працівникам»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2011 № 1798 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-12#Text>
9. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>

References:

1. Brezytska K. F. (2011) Analiz suchasnykh system oplaty pratsi v zarubizhnykh krainakh [Analysis of modern wage systems in foreign countries]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 8, pp. 30–31.
2. Butynets F. F. (2015) Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku: pidruchnyk [Organization of accounting: textbook]. 4th ed. Zhytomyr: Ruta, 43 p. (in Ukrainian).
3. Vasylchak S. V. (2011) Teoretychni osnovy formuvannia oplaty pratsi na pidpriemstvi [Theoretical foundations of wage formation at the enterprise]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 21.12, pp. 152–157.

4. Dikan L. V. (2010) Kontrol u biudzhetykh ustanovakh: navch. posib. [Control in budgetary institutions: textbook]. Kharkiv: INZhEK, 408 p. (in Ukrainian).
5. Instruktsiia zi statystyky zarobitnoi platy [Instruction on wage statistics]. (2004, January 13). № 5. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04>
6. Luchko M. R., Zorii N. M., Khorunzhak N. M. (2015) Kontrol v derzhavnomu sektori ekonomiky: navch. posib. [Control in the public sector of the economy: textbook]. Ternopil: TNEU, 287 p. (in Ukrainian).
7. Mochernyi S. V. (2008) Ekonomichna entsyklopediia [Economic encyclopedia]. Vol. 1. Kyiv: Akademiia, 864 p. (in Ukrainian).
8. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori 132 “Vyplaty pratsivnykam” [National Public Sector Accounting Standard 132 “Employee Benefits”]. (2011, December 29). № 1798. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-12>
9. Pro oplatu pratsi: Zakon Ukrainy [On Remuneration of Labor: Law of Ukraine]. (1995, March 24). № 108/95-VR. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>

Дата надходження статті: 20.04.2026

Дата прийняття статті: 11.05.2026

Дата публікації статті: 29.06.2026